

UDK: 159.942.53
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 15. veljače 2005.

Odnos represivnoga stila suočavanja s raspoloženjem i pamćenjem raspoloženja

Tamara Martinac Dorčić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Cilj je ovog istraživanja ispitati postojanje razlika u raspoloženju kao crti ličnosti, prosječnom dnevnom raspoloženju te točnosti dosjećanja vlastitih raspoloženja između četiri kategorije ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni).

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 105 studenata Filozofskog fakulteta u Rijeci. Za kategorizaciju ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja korištena je Skala manifestne anksioznosti i Skala socijalne poželjnosti. Ispitanici su osim procjene svojega uobičajenog raspoloženja, dnevno procjenjivali svoje raspoloženje te izvršili procjenu globalnog raspoloženja za period svakodnevnog procjenjivanja.

Rezultati istraživanja sugeriraju da je represivni stil suočavanja povezan uz više pozitivnog i manje negativnog kako dispozicijskog tako i situacijskog raspoloženja. Skupina represivnih ispitanika se ne razlikuje od ostalih skupina (nisko anksiozni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni) u točnosti dosjećanja vlastitog raspoloženja. Općenito, rezultati upućuju na potrebu daljnjih istraživanja ovog područja, i kroz ovdje korištenu, ali i alternativne operacionalizacije konstrukta represije, te s različitim emocionalnim podražajima.

Ključne riječi: represivno suočavanje, raspoloženje, pamćenje

ODNOS REPRESIVNOGA STILA SUOČAVANJA S RASPOLOŽENJEM I PAMĆENJEM RASPOLOŽENJA

Represivni stil suočavanja predstavlja jednu od konceptualizacija suočavanja koja se dugo spominje u literaturi. Koncept represije je u kontekstu obrambenih mehanizama popularizirao još Freud opisujući represiju kao potiskivanje odnosno odbacivanje i držanje uznemirujućih sadržaja dalje od svijesti (prema Myers i Brewin, 1994). Od pedesetih godina prošlog stoljeća na stotine je istraživanja ispitivalo represivan stil suočavanja, a u posljednje se vrijeme može primijetiti ponovno povećano zanimanje za represivno suočavanje

kao varijablu individualnih razlika, odnosno dispoziciju po kojoj se pojedinci razlikuju (Myers i Brewin, 1995; Egloff i Krohne, 1996; Newman i Hedberg, 1999).

Dispozicijska strategija (Byrne, 1964; prema Mendolia, Moore i Tesser, 1996), koja se koristi za proučavanje represije, pretpostavlja da se fenomen represije može razumjeti kroz identifikaciju pojedinaca koji manifestiraju za represiju karakteristična ponašanja – distanciraju se od prijetećih ideja, emocija, sjećanja ili iskustava, te proučavanje socijalnih i psihičkih procesa povezanih s represivnim stilom suočavanja.

Iako priličan broj nalaza govori u prilog postojanju represivnog stila suočavanja, još uvijek postoje neka neriješena pitanja. Naime, kako navode Holtgraves i Hall (1995) još uvijek nije jasno *što represori potiskuju*: potiskuju li oni samo negativna emocionalna iskustva (npr. Weinberger, 1990; Boden i Baumeister, 1997; Holtgraves i Hall, 1995) ili emocionalna iskustva općenito (npr. Mendolia, 1999).

Svu korespondenciju koja se odnosi na ovaj članak adresirati na Tamara Martinac Dorčić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Trg Ivana Klobučarića 1, E-mail: tamaram@ffri.hr

Drugo je pitanje *prirode* procesa represije i *točke* u kojoj do nje dolazi. Većina autora o represivnom stilu suočavanja govori kao o automatskom, nesvjesnom procesu, što je u skladu s korijenima iz kojih taj koncept vuče svoje porijeklo (Boden i Baumeister, 1997; Parrott, 1993; Wegner, 1994; Gross, 1999). No, uz takvo definiranje represije, javljaju se i druga koja ne isključuju svjesnost u selektivnosti procesiranja (Erderly i Goldberg, 1979; prema Holtgraves i Hall, 1995).

Istraživanja su represije donekle bila otežana upravo zbog nemogućnosti njene empirijske identifikacije. Najsistematičniji se pristup empirijskom istraživanju represije temelji na operacionalizaciji tog konstrukta koji su predložili Weinberger, Schwartz i Davidson (1979). Teorijski, oni represiju definiraju kao represivni stil suočavanja s negativnim emocijama, a operacionalno konstrukt represije definiraju dvjema dimenzijama: tendencijom za izbjegavanjem svjesnosti o negativnim emocionalnim stanjima i impulsima (obrana) te razinom manifestirane anksioznosti. Ovim se konstruktom nastoje razlikovati osobe koje su uistinu nisko anksiozne, osobe koje izvještavaju o niskoj razini anksioznosti zbog toga što potiskuju to iskustvo i osobe koje unatoč svojim represivnim naporima iskazuju visoku razinu anksioznosti. S obzirom na uzorak rezultata postignut na skali socijalne poželjnosti (*Marlow-Crowne Social Desirability Scale*, Crowne i Marlow, 1964) kao mjeri obrane i skali manifestne anksioznosti (*Manifest Anxiety Scale*, Taylor, 1953), Weinberger, Schwartz i Davidson (1979) razlikuju četiri skupine ispitanika: nisko anksiozni (niska anksioznost i niska obrana), represivni (niska anksioznost i visoka obrana), visoko anksiozni (visoka anksioznost i niska obrana) te defanzivno visoko anksiozni (visoka anksioznost i visoka obrana). Važno je napomenuti da, iako predložena skala socijalne poželjnosti po imenu i prvotnoj namjeri autora predstavlja mjeru socijalno poželjnog odgovaranja, sami autori nakon niza istraživanja sugeriraju da navedena skala točnije predstavlja mjeru obrane *selfa* od štete i odbacivanja nego mjeru socijalne poželjnosti (prema Boden i Baumeister, 1997). Navedena operacionalizacija konstrukta represivnosti korištena je u nizu istraživanja (npr. Davis, 1987; Hansen i Hansen, 1988; Weinberger, 1990; Baumeister i Cairns, 1992; Boden i Baumeister, 1997).

Identifikacija navedenih grupa ispitanika te usporedba njihova izvođenja u nekom zadatku uobičajen je postupak istraživanja represivnog stila suočavanja (Holtgraves i Hall, 1995).

Istraživanja su pokazala da se represori od ostalih grupa razlikuju u fiziološkim, ponašajnim i doživljajnim aspektima emocionalnih reakcija (Gross, 1999).

Tako je za osobe represivnog stila suočavanja karakterističan nesklad između samoizvještavanja o stresu i fizioloških mjera stresa. Represori pokazuju manje intenzivne emocionalne reakcije na prijetnju od nerepresora dok se njihove fiziološke reakcije ili ne razlikuju ili su čak i jače od reakcija nerepresora (npr. Weinberger, Schwartz i Davidson, 1979; Gudjonsson, 1981; Newton i Contrada, 1992). Niska afektivna, ali visoka autonomna reakcija kod represora nije rezultat defanzivne post-stresne konstrukcije (Brosschot i Janssen, 1998) jer se očituje i tijekom izloženosti negativnom podražaju.

Ponašajno, represori iskazuju smanjeno ekspresivno ponašanje (Asendorpf i Scherer, 1983).

Na doživljajnoj razini, represori, već i po samoj definiciji, izvještavaju o nižoj razini anksioznosti i negativnog afekta. Tako su još istraživanja Weinbergera, Schwartza i Davidsona (1979) pokazala da represori u stresnoj situaciji, paralelno s povišenim fiziološkim uzbuđenjem, iskazuju manje intenzivne neugodne emocije. O boljem afektivnom stanju represora govore i istraživanja Denolleta (1991), Cutlera, Larsena i Buncea (1996) te Kreitlera i Kreitlera (1990). Schimmack i Hartmannova (1997; studija 1) su pronašli da represori procjenjuju negativne emocije u pročitanim pričama jednako intenzivno, ali zato manje često.

U ovom je pregledu istraživanja važno spomenuti i istraživanje Hansena i Hansena (1988). Najvažniji je rezultat njihovog istraživanja da je prosječna procjena intenziteta emocija represora bila niža od procjena nerepresora za sve osim za dominantnu negativnu emociju. U prilog važnosti razlikovanja intenziteta dominantnih i nedominantnih emocija kod represora idu i rezultati Egloff i Krohnea (1996) i Orbacha i Mikulincera (1996).

Uz to, zanimljivi su rezultati Kohlmana, Weidnera i Messinae (1996). Oni upućuju na to da, iako represori primjećuju svoje fiziološko

uzbuđenje u stresnoj situaciji, oni ga ne pripisuju anksioznosti. Drugim riječima, manje su skloni neko iskustvo povezati s konceptima negativnih emocionalnih stanja.

Istraživanja sugeriraju različite metode koje represori koriste kako bi smanjili negativne osjećaje. S jedne je strane utvrđeno da represori odbijaju izloženost neugodnom materijalu. Tako je Haley (1974; prema Boden i Baumeister, 1997) pronašao da represori češće skreću pogled s neugodnih scena filma, Olson i Zanna (1979; prema Boden i Baumeister, 1997) da manje vremena promatraju slike koje su procijenili neugodnima u odnosu na slike koje procjenjuju ugodnima, a Bonanno, Davis, Singer i Schwartz (1991) da će represori izbjegavati auditivnu informaciju koja je po prirodi neugodna. Represori također posvećuju manje vremena negativnoj povratnoj informaciji (Baumeister i Cairns, 1992), preusmjeravaju pažnju od afektivnog podražaja (Mendolia, Moore i Tesser, 1996), generiraju utješne misli kako bi kontrolirali tugu (Boden i Baumeister, 1997), procjenjuju manje vjerojatnim da će iskusiti negativne događaje u budućnosti (Myers i Brewin, 1996), a same negativne događaje atribuiraju eksternim, nestabilnim i specifičnim faktorima (Myers, 1996). Pri tome je zanimljivo da je njihov kapacitet za iskustvo negativnih emocija neoštećen iako im nedostaju sekundarne emocije koje uobičajeno prate određeno emocionalno iskustvo (Davis, 1987; Hansen i Hansen, 1988; Egloff i Krohne, 1996). Još jedan važan nalaz koji se tiče represivnog stila suočavanja je i njegova povezanost s deficitom u dosjećanju negativnih emocionalnih sadržaja. Funkcioniranje pamćenja kod osoba s represivnim stilom suočavanja bilo je predmetom serije istraživanja autorice Davis (Davis, 1987, 1990; Davis i Schwartz, 1987). Rezultati tih istraživanja pokazuju da žene represori u odnosu na nerepresore imaju duže vrijeme latencije u pretraživanju autobiografskog sjećanja na riječi negativne, ali ne i pozitivne valencije u testu dosjećanja uz znak. Slično tome, u testu slobodnog dosjećanja, represori se sjećaju manje negativnih autobiografskih sjećanja i to sjećanje datira iz kasnije dobi. Pri tome je isključena mogućnost da su represori manje sposobni koristiti nazive emocija kao znakove za pretraživanje: oni pokazuju slabije dosjećanje negativnih autobiografskih iskustava i kada su umjesto naziva emocija kao znakova za doziv

autobiografskog iskustva navedeni opći opisi neugodnih događaja (Newman i Hedberg, 1999). Rezultati autorice Davis replicirani su korištenjem sličnih metoda u istraživanjima Myersa, Brewina i Powera (1992). Myers i Brewin (1994) su pružili dokaze da takvi nalazi ne mogu biti objašnjeni činjenicom da su represori imali sretnije djetinjstvo, ali još uvijek ne i izravne podatke o tome imaju li represori distinktivan stil procesiranja negativnih informacija. Istraživanje Myersa i Brewina (1995) o dosjećanju eksperimentalno manipuliranog materijala kod represivaca upućuje na to da represivci zaista imaju deficite memorije.

S obzirom na razlikovanje između raspoloživosti (engl. *availability*) koja se odnosi na broj pohranjenih epizoda u pamćenju, i dostupnosti (engl. *accessibility*) koja se odnosi na lakoću pretraživanja emocionalnih epizoda (Tulving i Pearlstone, 1966; prema Schimmack i Hartmann, 1997), Davis (1990) zaključuje da se represori i nerepresori uglavnom razlikuju u dostupnosti, a moguće, ali u manjoj mjeri, i u raspoloživosti neugodnih emocionalnih epizoda. Većina je istraživanja kao mjeru pamćenja emocionalnog materijala koristila broj emocionalnih epizoda kojih su se ispitanici dosjetili, a u manjoj mjeri su zavisnu varijablu predstavljala stvarna raspoloženja ispitanika.

Cutler, Larsen i Bunce (1996) su u svom istraživanju ispitivali odnos između represivnog stila suočavanja te neposrednog i odloženog dosjećanja raspoloženja, a njihovi rezultati ukazuju na to da je represivni stil suočavanja povezan s nižom razinom prosječnoga dnevnoga negativnog raspoloženja (represori imaju manje negativnog raspoloženja od ostale tri grupe ispitanika). Nadalje, *path* analiza je pokazala da, pri dosjećanju, represori nisu podcjenjivali razinu prosječnoga negativnog raspoloženja. Za razliku od njih, visoko anksiozni pojedinci precjenjivali su neugodni afekt za vrijeme odgođenog doziva. Općenito, njihovi nalazi sugeriraju da je efekt represivnog stila suočavanja slabljenje kodiranja svih neugodnih afekata, dok, čini se, anksioznost (kao crta) promovira precjenjivanje u dosjećanju neugodnih afekata. Ovo istraživanje sugerira da represija ima efekte na kodiranje, a nije povezana s pristranostima u pamćenju. No, moguće je i drugo objašnjenje po kojem represija utječe na pamćenje ubrzo nakon što su određena emocionalna stanja proživljena

(unutar pola dana) i da se njen utjecaj ne povećava s dužim vremenom retencije.

Nasuprot tome, rezultati istraživanja Schimmacka i Hartmannove (1997; studija 2) nisu pokazali značajan efekt represije na dosjećanje bez obzira na dužinu intervala retencije (pola dana, tjedan ranije, dva tjedna ranije). Schimmack i Hartmannova zaključuju da je demonstriranje efekta represije na dosjećanje stvarnih životnih događaja teže od demonstriranja tog efekta u laboratorijskim uvjetima.

Ovi nas rezultati dovode i do pitanja mehanizama koji su u osnovi takvog, kod većine istraživanja prisutnoga, pristranog procesiranja informacija. Većina se istraživanja represije ili nije bavila identificiranjem mehanizama pristranog procesiranja ili se pak orijentirala na samo kodiranje.

Istraživanja su pokazala da se u osnovi takvoga pristranog procesiranja može nalaziti izbjegavanje kodiranja prijetećih ili negativnih informacija (npr. Bonanno, Davis, Singer i Schwartz, 1991). Pri tome se uglavnom naglašava dimenzija *self-referentnosti* (*self* osobe je referentna točka u odnosu na koju se procesiraju informacije) (Davis, 1987; Myers, Brewin i Power, 1992), iako neki ističu da do izbjegavajućeg stila procesiranja materijala kod represora dolazi i u uvjetima kada materijal nije izravno *self-referentan* (npr. Bonanno, Davis, Singer i Schwartz, 1991).

Drugi, pak, autori naglašavaju da se u osnovi represije može nalaziti manje elaborirano kodiranje – represori doživljavaju jednakim intenzitetom dominantne, ali slabijim intenzitetom nedominantne emocije (npr. Hansen i Hansen, 1988; Egloff i Krohne, 1996) što dovodi do manje kompleksnih reprezentacija prošlog emocionalnog iskustva, a samim tim i otežanog doziva. Tako neki autori, npr. Hansen i Hansen (1988), naglašavaju hipotezu o intenzitetu (slabiji doziv negativnih emocionalnih iskustava kod represora rezultat je oslabljenog intenziteta doživljavanja emocija), a drugi, npr. Schimmack i Hartmann (1997), hipotezu o frekvenciji (slabiji doziv negativnih emocionalnih iskustava rezultat je njihovog manje čestog doživljavanja).

Određen broj autora naglašava da do površnijeg kodiranja dolazi samo pod određenim uvjetima: u privatnoj, ali ne i u javnoj situaciji (Baumeister i Cairns, 1992), te kada je informacija prijeteća za *self-koncept* (Mendolia,

Moore i Tesser, 1996; Mendolia, 1999).

Holtgraves i Hall (1995) ističu važnost procesa pretraživanja koji također mogu igrati ulogu u slabijem dosjećanju represora. Međutim, malo je istraživanja koja su se bavila tom problematikom. Rezultati autorice Davis (1987) pokazuju da je slabije dosjećanje negativnog afekta kod represora efekt pretraživanja iako se ne može zaključiti koji su specifični mehanizmi kod pretraživanja u to uključeni. Holtgraves i Hall (1995) na temelju rezultata svog istraživanja predlažu hipotezu o manjem ulaganju napora kod pretraživanja. Konzistentni s tom pretpostavkom su i rezultati istraživanja koje su proveli Lorig, Singer, Bonanno, Davis i Schwartz (1994; prema Holtgraves i Hall, 1995).

Iz navedenog se pregleda provedenih istraživanja može vidjeti da ispitivanja odnosa represivnog stila suočavanja i raspoloženja te represivnog stila suočavanja i pamćenja vlastitih raspoloženja nisu dovoljno zastupljena, a i dobiveni rezultati nisu jednoznačni. Stoga je cilj ovog istraživanja ispitati postoje li razlike u raspoloženju kao crti ličnosti i prosječnom dnevnom raspoloženju te točnosti dosjećanja raspoloženja između četiriju kategorija ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni).

Očekuje se da će se kategorije ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja razlikovati u negativnom raspoloženju (uobičajenom i prosječnom) tako da će skupina represora iskazivati nižu razinu negativnog raspoloženja.

Očekuje se da će se kategorije ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja razlikovati u točnosti dosjećanja raspoloženja tako da će skupina represora pri dosjećanju podcjenjivati svoje negativno raspoloženje.

METODA

Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 105 ispitanika (85 žena i 20 muškaraca), studenata Filozofskog fakulteta u Rijeci (studijske grupe psihologije, pedagogije i razredne nastave). Prosječna je dob ispitanika bila 20.08 godina, a standardna devijacija je 1.63 godine. Raspon dobi kretao se od 18 do 29,5 godina.

Budući da je nacrt istraživanja zahtijevao višekratno mjerenje na istim ispitanicima, došlo je i do osipanja dijela ispitanika. Tako je u svim fazama ispitivanja sudjelovalo ukupno njih 90. Ispitanici su podijeljeni u četiri kategorije i to s obzirom na rezultate na dva upitnika (postupak identifikacije represije predložen od strane Weinbergera, Schwartza i Davidsona, 1979): MAS (*Manifest Anxiety Scale*) (Taylor, 1953) i MCSDS (*Marlowe-Crowne Social Desirability Scale*) (Crowne i Marlowe, 1964). Kao represivni se definiraju oni pojedinci koji na skali anksioznosti postižu rezultate niže od aritmetičke sredine, a na skali socijalne poželjnosti rezultate više od aritmetičke sredine (N=43). Ostale tri kategorije ispitanika odnose se na nisko anksiozne (niska anksioznost i niska socijalna poželjnost; N=13), visoko anksiozne (visoka anksioznost i niska socijalna poželjnost; N=31) i defanzivno visoko anksiozne (visoka anksioznost i visoka socijalna poželjnost; N=17).

Instrumentarij

Skala manifestne anksioznosti

Primjenjena je skala manifestne anksioznosti (*Manifest Anxiety Scale*) autorice Taylor (1953). Skala se sastoji od 50 tvrdnji koje opisuju različite manifestacije anksioznosti. Zadatak je ispitanika da za svaku tvrdnju označe točno, ukoliko se s nekom tvrdnjom slažu ili uglavnom slažu, odnosno, netočno ukoliko se s nekom tvrdnjom ne slažu ili uglavnom ne slažu. Ukupni rezultat se dobiva jednostavnim zbrajanjem simptomatskih odgovora. Minimalan moguć rezultat iznosi 0, a maksimalan 50. Visok rezultat odražava visok stupanj manifestne anksioznosti.

Za potrebe je ovog istraživanja skala prevedena na hrvatski jezik i primijenjena je na uzorku 228 ispitanika iz studentske populacije (152 ispitanika ženskog i 75 muškog spola, prosječne dobi 22.14 godina, standardna devijacija 1.88 godina), kako bi se utvrdile njene osnovne psihometrijske karakteristike. Faktorska analiza ove skale ukazuje na njenu jednofaktorsku strukturu što je u skladu s originalom (Taylor, 1953) te na zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (0.90. na uzorku predispitivanja, 0.88 na uzorku ispitivanja).

Skala socijalne poželjnosti

Primijenjena je skala socijalne poželjnosti (*Marlowe-Crowne Social Desirability Scale*) koju su razvili Crowne i Marlowe (1964). Iako je kod nas već prevedena i validirana skraćena skala socijalne poželjnosti (Bezinović, 1988), ovdje je, jer se u većini istraživanja za identifikaciju represora koristi cjelovita skala, upravo ona i korištena. Skala se sastoji od 33 tvrdnje i mjeri tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora, a koristi se i kao mjera "obrane". Zadatak je ispitanika da odgovorom *da* ili *ne*, označe odnose li se navedene tvrdnje na njih. Autori ove skale smatraju da je samo jedan odgovor sigurno istinit dok je odgovor u drugom smjeru dat u skladu s društveno poželjnim ponašanjem. Ukupan rezultat izražava se zbrojem odgovora datih u socijalno poželjnom pravcu. Minimalan moguć rezultat iznosi 0, a maksimalan 33. Visok rezultat na ovoj skali ukazuje na tendenciju za odgovaranjem u socijalno poželjnom smjeru, odnosno takva osoba ima nerealističnu percepciju sebe ili se namjerno pokazuje boljom nego što je stvarno.

Skala je za potrebe ovog istraživanja prevedena na hrvatski jezik i primijenjena na 228 studenata (152 ispitanika ženskog i 75 muškog spola, prosječne dobi 22.14 godina, standardna devijacija 1.88) s ciljem provjere njenih psihometrijskih karakteristika. Analize ove skale ukazuju na njenu jednofaktorsku strukturu (što je u skladu s originalom) i na zadovoljavajuće pouzdanosti tipa Cronbach alpha (na uzorku predispitivanja koeficijent pouzdanosti je 0.77, a na uzorku ispitivanja 0.78).

Korelacija između ove ljestvice i ljestvice manifestne anksioznosti, iako značajna, nije visoka ($r=-.42$, $p<.01$) što opravdava tretiranje tih skala kao nezavisnih i njihovu upotrebu u kategorizaciji ispitanika (s obzirom na represivni stil suočavanja).

Skala raspoloženja

Skala raspoloženja korištena u ovom ispitivanju predstavlja skraćenu verziju skale koja je već korištena i validirana na sličnim uzorcima ispitanika (Kardum i Bezinović, 1992).

Ova je skala pridjevskog tipa i sadrži 40 čestica. Procjenjivanje se vrši na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (1 - uopće se ne osjećam tako, 3 -

niti se osjećam, niti se ne osjećam tako, 5 - u potpunosti se osjećam tako).

Faktorska struktura ove skale ukazuje na postojanje dvaju faktora višeg reda (pozitivno i negativno raspoloženje), koji se odnose na valenciju korištenih deskriptora. Ovi su faktori unipolarni s najčešće niskom negativnom međusobnom korelacijom. Faktor pozitivnog raspoloženja sastoji se od triju faktora nižeg reda koji odražavaju različite kvalitete pozitivnih emocionalnih stanja; radost, prihvaćenost i aktivacija, dok se faktor negativnog raspoloženja sastoji od četiriju faktora nižeg reda: tuga, ljutnja, strah i odbačenost. Broj čestica koje sačinjavaju pojedinu dimenziju varira od četiri do osam. Ukupan se rezultat određuje jednostavnim zbrajanjem procjena na odgovarajućim česticama (za svaku skalu posebno, kao i za faktore pozitivnog i negativnog raspoloženja). Sve dimenzije imaju relativno visoku pouzdanost tipa interne konzistencije i zadovoljavajuću unutarnju i vanjsku valjanost (Kardum i Bezinović, 1992; Kardum, 1993; 1994).

U ovom istraživanju skala je rabljena na razini faktora višeg reda, pozitivnog i negativnog raspoloženja. Pripadnost čestica svakom od faktora određena je na temelju rezultata prethodnih analiza (Kardum i Bezinović, 1992). Tako je pozitivno raspoloženje mjereno 21 česticom, a negativno raspoloženje 19 čestica.

U ovom se ispitivanju navedena skala raspoloženja koristila višekratno. Naime, na ovoj su skali ispitanici procjenjivali: raspoloženje kao crtu ličnosti (dispozicijsko raspoloženje), dnevno raspoloženje tijekom perioda od tri tjedna (situacijsko raspoloženje – prosječno raspoloženje tijekom perioda dnevnog procjenjivanja) te globalno raspoloženje za period svakodnevnog procjenjivanja (dosjećanje raspoloženja). Uputom se naglašavalo na što se procjene u svakoj od situacija odnose.

Koeficijenti pouzdanosti za mjeru dispozicijskog i situacijskog (agregirana mjerenja) pozitivnog i negativnog raspoloženja te dosjećanja pozitivnog i negativnog raspoloženja kreću se od 0.89 do 0.98.

Korelacije su između faktora pozitivno i negativno raspoloženje statistički značajne i negativne (za dispozicijski definirano raspoloženje: $r = -.52$, $p < .01$; za situacijski

definirano raspoloženje: $r = -.53$, $p < .01$; za dosjećanje raspoloženja: $r = -.42$, $p < .01$).

Koeficijent korelacije između dispozicijski i situacijski definiranoga pozitivnog raspoloženja iznosi .52 ($p < .01$), između dispozicijski i situacijski definiranoga negativnog raspoloženja iznosi .47 ($p < .01$). Korelacija između dispozicijski definiranoga pozitivnog i situacijski definiranoga negativnog raspoloženja je -.31 ($p < .01$), a između dispozicijski definiranoga negativnog i situacijski definiranoga pozitivnog raspoloženja -.38 ($p < .01$).

Kao što se vidi, dimenzije raspoloženja pokazuju smislenu međusobnu povezanost. Pozitivno je raspoloženje u dispozicijskom obliku pozitivno povezano s prosječnim pozitivnim raspoloženjem, a negativno s prosječnim negativnim raspoloženjem. Nasuprot tome, dispozicijski je definirano negativno raspoloženje negativno povezano s prosječnim pozitivnim te pozitivno povezano s prosječnim negativnim raspoloženjem. Međutim, veličina koeficijenata korelacije ukazuje na to da je povezanost samo umjerena, a ne i visoka, što bi se moglo očekivati. Postoji više mogućih objašnjenja takvom nalazu. Moguće je da su upravo specifične situacije kojima su ispitanici tijekom dnevnih procjena bili izloženi utjecale na raspoloženje. Isto tako, možda je period dnevnog procjenjivanja raspoloženja (tri tjedna) prekratak za utvrđivanje dominantnog raspoloženja. Moguće je također da su ispitanici prilikom procjenjivanja svojega uobičajenog raspoloženja (raspoloženja kao crte ličnosti) procjene radili u skladu sa svojim trenutačnim raspoloženjem.

Postupak

Istraživanje se provodilo grupno, u nekoliko vremenskih etapa i ukupno je trajalo četiri tjedna.

Prvi susret i dnevno procjenjivanje

Prije početka samog ispitivanja ispitanici su ukratko, usmenim i pismenim putem, upoznati sa samim ispitivanjem i načinom njegova provođenja te su zamoljeni za sudjelovanje u ispitivanju. Nakon toga su ispitanici izvršili procjenu svoga globalnog, uobičajenog raspoloženja (raspoloženje kao crta ličnosti) te

ispunili skalu manifestne anksioznosti i skalu socijalne poželjnosti. Tada su dobili zadatak da od toga dana dalje, tijekom 3 tjedna, jednom dnevno (navečer) procjenjuju svoje raspoloženje. Kako bi se barem donekle spriječilo naknadno upisivanje procjena, dnevni su protokoli prikupljeni svaki tjedan.

Drugi susret

Sedam dana nakon posljednjih dnevnih procjena, na istoj skali raspoloženja, ispitanici su procijenili svoje globalno raspoloženje za period tijekom kojeg su svakodnevno procjenjivali svoja raspoloženja.

REZULTATI

Odnos različitih stilova suočavanja i raspoloženja

Kako bi odgovorili na pitanje razlikuju li se četiri skupine ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni) u dispozicijski definiranom pozitivnom i negativnom raspoloženju te prosječnom dnevnom pozitivnom i negativnom raspoloženju provedene su četiri jednosmjerne analize varijance. Za utvrđivanje značajnosti razlika u prosječnim vrijednostima između četiri skupine ispitanika korišten je Tukeyev HSD test. Rezultati provedenih analiza prikazani su u Tablici 1.

Rezultati provedenih jednosmjernih analiza varijance pokazuju značajan efekt skupine za sve navedene varijable (dispozicijsko pozitivno i negativno raspoloženje, prosječno dnevno pozitivno i negativno raspoloženja).

Represori se značajno razlikuju u dispozicijski definiranom pozitivnom raspoloženju od skupine visoko anksioznih ispitanika. Represori imaju značajno izraženije pozitivno raspoloženje od visoko anksioznih ispitanika.

Značajne razlike u dispozicijski definiranom negativnom raspoloženju dobivene su između skupine visoko anksioznih ispitanika i ostalih triju skupina. Visoko anksiozni ispitanici izvještavaju o najvećoj razini dispozicijski definiranoga negativnog raspoloženja. Također je dobivena statistički značajna razlika između skupine represora i skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika u negativnom, dispozicijski definiranom raspoloženju. Represori izvještavaju o značajno nižoj razini

negativnog raspoloženja od skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika.

Značajne razlike u prosječnom pozitivnom raspoloženju dobivene su između represora i skupine visoko anksioznih ispitanika te represora i skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika. Represori iskazuju značajno više pozitivnog raspoloženja od skupine visoko anksioznih i skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika.

Što se tiče razlika u prosječnom negativnom raspoloženju, rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku samo između skupine represora i skupine visoko anksioznih ispitanika. Represori iskazuju nižu razinu negativnog raspoloženja od visoko anksioznih.

Odnos suočavanja i točnosti dosjećanja vlastitih raspoloženja

a) Aspekti točnosti dosjećanja vlastitog raspoloženja

Thomas i Diener (1990) operacionaliziraju **apsolutnu točnost** retrospektivnih procjena raspoloženja (dakle, točnost dosjećanja vlastitog raspoloženja) kao njihovo slaganje s prosjekom višestrukih procjena raspoloženja kroz neko duže vrijeme. Kako bi ispitali apsolutnu točnost retrospektivnih procjena, za svakog je ispitanika izračunato prosječno pozitivno i negativno raspoloženje za period dnevnog procjenjivanja. T-testom za zavisne uzorke testirane su razlike između aritmetičkih sredina prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena za faktore pozitivnog i negativnog raspoloženja. Razlike između aritmetičkih sredina prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena raspoloženja, kao i aritmetičke sredine i standardne devijacije dnevnih i retrospektivnih procjena, prikazane su u Tablici 2.

Dobiveni rezultati upućuju na značajnu razliku između prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena za pozitivno raspoloženje. Retrospektivne procjene pozitivnog raspoloženja su statistički značajno više u odnosu na prosječne dnevne procjene. Ovi rezultati upućuju na tendenciju ispitanika da pri dosjećanju precjenjuju svoja pozitivna raspoloženja. Razlike između prosječnih dnevnih i retrospektivnih za negativno raspoloženje nisu statistički značajne što govori u prilog tome da se ispitanici točno dosjećaju svojih negativnih raspoloženja.

Tablica 1. Razlike u izraženosti dispozicijski definirana i prosječnoga dnevnoga pozitivnoga i negativnoga raspoloženja između četiri skupine ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni)

	Skupina 1 M	Skupina 2 M	Skupina 3 M	Skupina 4 M	F	Značajne razlike između skupina
DISPOZICIJSKO RASPOLOŽENJE/ POZITIVNO	76.69	81.12	73.16	76.35	6.03**	2-3***
DISPOZICIJSKO RASPOLOŽENJE/ NEGATIVNO	36.62	34.81	46.94	40.65	15.93***	1-3** 2-3*** 2-4* 3-4*
PROSJEČNO DNEVNO RASPOLOŽENJE/ POZITIVNO	70.79	73.08	65.42	65.88	5.76**	2-3** 2-4*
PROSJEČNO DNEVNO RASPOLOŽENJE/ NEGATIVNO	33.01	28.83	37.44	34.98	6.84***	2-3***

* p<.05 ** p<.01 ***p<.001

Legenda: Skupina 1 – nisko anksiozni
 Skupina 2 – represori
 Skupina 3 – visoko anksiozni
 Skupina 4 – defanzivno visoko anksiozni

Tablica 2. Razlike između prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena raspoloženja

DIMENZIJE RASPOLOŽENJA	DNEVNE PROCJENE M SD	RETROSPEKTIVNE PROCJENE M SD	T – TEST
POZITIVNO RASPOLOŽENJE	68.82 8.79	71.39 9.78	-3.40 p<.01
NEGATIVNO RASPOLOŽENJE	33.16 8.83	34.42 10.88	-1.76 p>.05

Apsolutna točnost (Thomas i Diener, 1990) se razlikuje od tzv. **relativne točnosti** koja se odnosi na stabilnost poretka ispitanika. Kako bismo ispitali ovu vrstu točnosti izračunate su korelacije između prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena za pozitivno i negativno raspoloženje. Navedene su korelacije statistički značajne i visoke (za pozitivno raspoloženje $r=.70$, $p<.001$; za negativno raspoloženje $r=.78$, $p<.001$) pa se može govoriti o zadovoljavajućem stupnju relativne točnosti. Kako bi se analizirao odnos suočavanja i raspoloženja, kao mjera točnosti dosjećanja raspoloženja izračunata je točnost dosjećanja raspoloženja određena kao **razlika između krajnje retrospektivne procjene raspoloženja i prosječnog raspoloženja tijekom svakodnevnog procjenjivanja** (posebno za pozitivno, a posebno za negativno raspoloženje). U korelacijskim su se analizama kao mjere točnosti dosjećanja raspoloženja koristile apsolutne vrijednosti dobivenih razlika. U Tablici 3. prikazane su aritmetičke sredine, standardne devijacije te minimalne i maksimalne vrijednosti razlika i apsolutnih razlika između prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena pozitivnog i negativnog raspoloženja.

b) Odnos različitih stilova suočavanja i točnosti dosjećanja vlastitih raspoloženja

Jednosmjernom analizom varijance nastojalo se odgovoriti na pitanje razlikuju li se četiri skupine ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni)

u točnosti dosjećanja pozitivnog i točnosti dosjećanja negativnog raspoloženja. Rezultati jednosmjernih analizi varijanci prikazani su u Tablici 4.

Iz tablice 4 vidi se da niti jedan dobiveni F-omjer nije statistički značajan. Bez obzira je li se točnost dosjećanja vlastitih raspoloženja operacionalizirala kao razlika između retrospektivnih i dnevnih procjena raspoloženja ili kao apsolutna razlika između retrospektivnih i dnevnih procjena raspoloženja, nisu dobivene statistički značajne razlike u tim varijablama među navedenim skupinama ispitanika.

RASPRAVA

Odnos različitih stilova suočavanja i raspoloženja

Prvi se problem ovog istraživanja odnosio na ispitivanje odnosa između represivnog stila suočavanja i raspoloženja. Raspoloženje je promatrano kao uobičajeno raspoloženje (kao crta ličnosti) te kao prosječno raspoloženje tijekom više dana.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se kategorije ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni) razlikuju u uobičajenom i prosječnom pozitivnom i negativnom raspoloženju. Općenito, razlike među skupinama idu u očekivanom smjeru, na način da represori iskazuju više pozitivnog i manje negativnog raspoloženja i na razini crta i na razini prosječnog raspoloženja (Tablica 1.).

Tablica 3. Srednje vrijednosti, standardne devijacije te minimalne i maksimalne vrijednosti razlika i apsolutnih razlika između prosječnih dnevnih i retrospektivnih procjena raspoloženja

Varijable	M	SD	MIN	MAX
RAZLIKE U POZITIVNOM RASPOLOŽENJU	2.57	7.19	-24.76	18.43
RAZLIKE U NEGATIVNOM RASPOLOŽENJU	1.26	6.80	-31.93	19.71
APSOLUTNE RAZLIKE U POZITIVNOM RASPOLOŽENJU	5.86	4.86	.05	24.76
APSOLUTNE RAZLIKE U NEGATIVNOM RASPOLOŽENJU	4.79	4.97	0	31.93

Korelacija između apsolutnih razlika dnevnih i retrospektivnih procjena pozitivnog i negativnog raspoloženja nije statistički značajna ($r=.15$, $p>.05$).

Tablica 4. Rezultati jednosmjernih analiza varijanci: značajnost razlika u točnosti dosjećanja raspoloženja između četiri skupine ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni)

<i>Varijabla</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Razlike u pozitivnom raspoloženju	(3,86)	2.14	.10
Razlike u negativnom raspoloženju	(3,86)	.99	.40
Apsolutne razlike u pozitivnom raspoloženju	(3,86)	.04	.99
Apsolutne razlike u negativnom raspoloženju	(3,86)	1.16	.33

Preciznije, represori imaju značajno izraženije dispozicijsko pozitivno raspoloženje od skupine visoko anksioznih ispitanika te značajno izraženije prosječno pozitivno raspoloženje od skupine visoko anksioznih te skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika. Promatrajući dispozicijsko negativno raspoloženje, uočava se da represori izvještavaju o značajnom nižem dispozicijskom negativnom raspoloženju i od skupine visoko anksioznih (koja ima značajno više uobičajeno negativno raspoloženje od svih ostalih skupina) i od skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika. U odnosu na prosječno negativno raspoloženje, može se uočiti da represori iskazuju značajno nižu razinu negativnog raspoloženja od skupine visoko anksioznih ispitanika.

U uvodu su već navedena istraživanja različitih autora koji su koristeći Weinbergerovu (Weinberger, Schwartz i Davidson, 1979) operacionalizaciju represivnog stila suočavanja dobili rezultate o povezanosti represivnog stila suočavanja sa sniženim intenzitetom ili frekvencijom negativnih emocionalnih stanja. U ovom su kontekstu posebno zanimljiva istraživanja koja su nastojala utvrditi vezu između represivnog stila suočavanja i vlastitog raspoloženja. Tako rezultati Cutlera, Larsena i Buncea (1996) pokazuju da su represori u dnevnim procjenama iskazivali o manjem negativnom raspoloženju od ostale tri skupine ispitanika (iako je razlika između represivnih i nisko anksioznih ispitanika pokazivala samo tendenciju k značajnosti) dok rezultati Schimmacka i Hartmannove (1997) ne

pokazuju značajne razlike među skupinama u negativnim emocijama. Rezultati ovog istraživanja više su u skladu s rezultatima Cutlera, Larsena i Buncea (1996) s tom razlikom da su utvrđene i značajne razlike među skupinama s obzirom na pozitivno raspoloženje. Koja su moguća objašnjenja takvih rezultata? Jedno moguće objašnjenje leži u samom načinu na koji je u većini istraživanja, pa i u ovom, operacionaliziran konstrukt represivnog stila suočavanja. Po toj operacionalizaciji u skupinu represivnih kategoriziraju se oni ispitanici koji uz više rezultate na skali socijalne poželjnosti, imaju niske rezultate na skali anksioznosti. Kako neki autori ističu (npr. Bolger, 1990), anksioznost je konstrukt vrlo blizak konstruktu negativnog afekta i konstrukturo neuroticizma pa su represori već po svojoj definiciji osobe s manje izraženim negativnim emocionalnim stanjima. U skladu s tim je i njihovo izraženije pozitivno raspoloženje.

Drugo je objašnjenje, koje spominju Cutler, Larsen i Bunce (1996), da je upravo represivni stil suočavanja uzrokom sniženoga negativnog emocionalnog stanja kod skupine represivnih ispitanika. U tom je slučaju važno da se skupina represivnih ispitanika razlikuje od ostalih skupina ispitanika posebno od skupine nisko anksioznih (Hock, Krohne i Kaiser, 1996). Weinberger, Schwartz i Davidson (1979) naglašavaju da represori imaju jednako izraženu dispozicijsku anksioznost kao visoko anksiozne osobe, ali koristeći represiju kako bi se suočili s anksioznošću doživljavaju nisku razinu anksioznosti poput skupine nisko anksioznih. Nasuprot njima, visoko anksiozne osobe koje se

ne koriste represijom doživljavaju viši stupanj anksioznosti i od skupine represivnih i skupine nisko anksioznih ispitanika. Postojanje skupine defanzivno visoko anksioznih ispitanika je s obzirom na teoriju malo začuđujuće jer se za njih pretpostavlja da koriste represivni stil suočavanja, ali još uvijek izvještavaju o visokoj razini anksioznosti. Nekolicina autora (npr. Bonanno, Davis, Singer i Schwartz, 1991) sugerira da ta skupina ispitanika zapravo predstavlja neuspješne represore, odnosno one pojedince čiji represivni naponi nisu bili dostatni za izbjegavanje iskustva neugode.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se skupina ispitanika kategorizirana kao represivna u nekim slučajevima značajno razlikuje od skupine visoko anksioznih (ima više dispozicijsko i situacijsko pozitivno raspoloženje, te niže dispozicijsko i situacijsko negativno raspoloženje od skupine visoko anksioznih), a u nekim slučajevima od skupine defanzivno visoko anksioznih (ima niže dispozicijsko negativno raspoloženje te više prosječno pozitivno raspoloženje od skupine defanzivno visoko anksioznih), ali niti u jednom slučaju od skupine nisko anksioznih ispitanika. Ovakvi rezultati upućuju na to da se dobivene razlike među skupinama lako mogu pripisati različitim razinama dispozicijske anksioznosti po kojoj su ispitanici i kategorizirani, a da se pritom uopće ne uzima u obzir konstrukt represije što nas vraća na prvo objašnjenje. Na temelju ovih rezultata ne može se zaključiti jesu li uzrok različitoj izraženosti negativnih emocionalnih stanja razlike među pojedincima s obzirom na represivni stil suočavanja.

Odnos različitih stilova suočavanja i točnosti dosjećanja vlastitih raspoloženja

Promatrajući samo mjere točnosti dosjećanja raspoloženja neovisno o drugim varijablama, rezultati ovog istraživanja upućuju na visoku relativnu točnost dosjećanja pozitivnog i negativnog raspoloženja, te na zadovoljavajući stupanj apsolutne točnosti dosjećanja negativnog raspoloženja. Jedino kod retrospektivnih procjena pozitivnog raspoloženja dolazi do značajnog precjenjivanja u odnosu na dnevne procjene. Slične su rezultate dobili Thomas i Diener (1990), Kardum i Tićac (1994) te Tićac-Daskijević (1999) s tom razlikom što su ispitanici u

njihovim istraživanjima precjenjivali intenzitet i negativnog raspoloženja.

Iako je trend da ispitanici pri dosjećanju precjenjuju svoja raspoloženja (posebno pozitivna), oni se međusobno razlikuju u stupnju točnosti (Tićac-Daskijević, 1999). Tako je ovo istraživanje nastojalo utvrditi potencijalne efekte nekih drugih varijabli na točnost dosjećanja vlastitih raspoloženja pa su u kontekstu ovog istraživanja promatrani efekti represivnog stila suočavanja na točnost dosjećanja raspoloženja.

Rezultati jednosmjernih analiza varijance upućuju na zaključak da se kategorije ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni) ne razlikuju značajno u točnosti dosjećanja pozitivnih i negativnih raspoloženja bez obzira na to je li ona operacionalizirana kao razlika između retrospektivnih i dnevnih procjena raspoloženja ili kao apsolutna razlika između tih dviju procjena.

Većina istraživanja koja su se bavila ispitivanjem odnosa represivnog stila suočavanja i pamćenja autobiografskoga emocionalnog materijala kao zavisnu je varijablu koristila broj emocionalnih epizoda kojih su se ispitanici dosjetili. Rezultati tih istraživanja pokazuju da represori imaju teškoća u dozivu negativnih autobiografskih sjećanja (Davis, 1987; Davis i Schwartz, 1987; Myers, Brewin i Power, 1992; Myers i Brewin, 1994; Myers i Brewin, 1995; Holtgraves i Hall, 1995; Newman i Hedberg, 1999).

S druge strane, nalazi se manji broj istraživanja koja su kao mjeru pamćenja emocionalnog materijala koristila dosjećanje vlastitog raspoloženja. Rezultati tih istraživanja pokazuju da, iako represori podcjenjuju negativno raspoloženje pri dosjećanju, to podcjenjivanje nije značajno (Cutler, Larsen i Bunce, 1996), odnosno da se represori ne razlikuju od ostalih skupina ispitanika u dosjećanju frekvencije negativnih emocija (Schimmack i Hartmann, 1997).

Rezultate se ovog istraživanja može interpretirati s tri različita stajališta ovisno o tome kakvom se smatra ovdje korištena operacionalizacija represije: prvo, korištena operacionalizacija dobro odgovara konceptualnoj definiciji i u ovom je istraživanju ona adekvatno provedena; drugo, korištena operacionalizacija je općenito adekvatna, ali

nije na odgovarajući način provedena u ovom istraživanju; treće, općenito ovakva operacionalizacija represije ne odgovara konceptualnoj definiciji.

Ako se ovdje dobiveni rezultati interpretiraju s prvog stajališta, koje polazi od toga da operacionalizacija korištena u ovom istraživanju adekvatno predstavlja i zahvaća konstrukt represije, onda se podjednaka točnost dosjećanja raspoloženja kod četiri kategorije ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni) može objasniti na više načina.

Naime, kako je kod skupine represivnih ispitanika evidentna i niža razina prosječnoga negativnog raspoloženja, moguće je da efekt represije utječe samo na enkodiranje emocija i nije povezan s pristranošću u pamćenju vlastitih negativnih raspoloženja. Međutim, moguće je i alternativno objašnjenje da represija utječe na pamćenje emocija relativno brzo nakon što su određene emocije i raspoloženja proživljeni (unutar istog dana) i jednostavno nema daljnjeg efekta bez obzira na duži interval retencije. Nepostojanje razlika u dosjećanju vlastitog raspoloženja između skupina ispitanika s obzirom na represivni stil suočavanja u istraživanjima koja su proveli Cutler, Larsen i Bunce (1996) te Schimmack i Hartmannova (1997) navedeni autori interpretiraju na sličan način.

Zadovoljavajuću točnost dosjećanja vlastitih negativnih raspoloženja kod represora moguće je objasniti i tako da, jer se radi o relativno blagim negativnim raspoloženjima (rezultati pokazuju da represori imaju niža negativna raspoloženja), njih nije niti potrebno potiskivati. Nije isključeno niti da je ovakva mjera raspoloženja suviše općenita za utvrđivanje razlika među ispitanicima, posebno kada se uzmu u obzir podaci o razlikama između represora i nerepresora u intenzitetu doživljavanja nedominantnih, ali ne i dominantnih emocija (Hansen i Hansen, 1988; Egloff i Krohne, 1996).

Još se jedno ograničenje u interpretaciji ovih rezultata vezuje uz format skale procjena raspoloženja koja je u ovom istraživanju korištena. Naime, iako se zbirna procjena raspoloženja (pozitivnog ili negativnog) tretira kao stupanj izraženosti određenog raspoloženja (više u smislu intenziteta), ona u sebi sadrži pomiješanu mjeru frekvencije i intenziteta jer je za svaku verbalnu oznaku emocionalnog stanja

ponuđen odgovor na skali Likertova tipa od *uopće se nisam osjećao tako do u potpunosti sam se osjećao tako*. Tako je moguće da bi se neke od razlika među skupinama pojavile da se vodilo računa o ta dva aspekta emocionalnog doživljavanja.

Drugo polazište za interpretaciju rezultata ovog istraživanja može biti pretpostavka da operacionalizacija represije kako su je predložili Weinberger i sur. (1979) u ovom istraživanju nije adekvatno provedena. Naime, postoji mogućnost da su ovdje korišteni kriteriji za razvrstavanje ispitanika u pojedine kategorije s obzirom na represivni stil suočavanja neodgovarajući. Za kategorizaciju ispitanika u skupine nisu se koristile unaprijed određene vrijednosti nego aritmetičke sredine dobivene na ovom uzorku što uz korištenje cijelog uzorka ispitanika (nekorištenje ekstremnih skupina) može biti uzrokom da skupine ispitanika nisu dobro reprezentirale kategorije suočavanja.

Treće polazište za interpretaciju dobivenih rezultata temelji se na mišljenju da operacionalizacija represije po Weinbergeru (Weinberger, Schwartz i Davidson, 1979) adekvatno ne predstavlja konceptualnu definiciju represivnog suočavanja. Tako Tomaka, Blascovich i Kelsey (1992) naglašavaju da su teorijska i Weinbergerova operacionalna definicija represije samo slabo povezane. Nepostojanje razlika u dosjećanju raspoloženja među na ovaj način kategoriziranim ispitanicima ne može se, u tom slučaju, pripisati tome da represivni stil suočavanja nema efekte na dosjećanje vlastitih raspoloženja prije nego što se ti rezultati provjere uz pomoć drugačijih operacionalizacija represije.

Kojem od predloženih objašnjenja dati prednost? Odgovor se ne može dati sa sigurnošću. Naime, bez obzira zagovara li se prvo, drugo ili treće stajalište, istraživanja o povezanosti represivnog stila suočavanja i točnosti dosjećanja vlastitih raspoloženja potrebno je provesti i s alternativnim operacionalizacijama konstrukta represije, ali i kroz ispitivanje pamćenja drugih tipova emocionalnog materijala npr. eksperimentalno zadanog. Ovo posljednje bilo je predmetom zasebnog istraživanja (Martinac Dorčić, 2005). Pri interpretaciji rezultata ovog istraživanja treba uzeti u obzir neka ograničenja vezana uz način ispitivanja. Uzorak ispitanika je prigodan:

iz studentske je populacije i sastavljen pretežno od ispitanika ženskog spola te relativno mali. Jedno ograničenje vezuje se i uz velik broj uzastopnih mjerenja na istim ispitanicima. Takav način ispitivanja dovodi do brojnih problema od kojih se neki, kao što je reaktivnost mjerenja, ne mogu izbjeći. Konačno, potrebno je naglasiti da je ovo istraživanje u svojoj osnovi korelacijsko pa ne možemo donositi bilo kakva uzročna objašnjenja promatranih fenomena.

Na kraju se može reći da, iako rezultati upućuju na povezanost represivnog stila suočavanja i uobičajenog i prosječnog raspoloženja (represori pokazuju sniženo negativno i povećano pozitivno raspoloženje), ne može se zaključivati o tome je li takav rezultat posljedica samo načina na koji je operacionaliziran konstrukt represivnog stila suočavanja (kroz nisku anksioznost) ili se zaista radi o sniženom negativnom afektu osoba s represivnim stilom suočavanja. Također, ne može se dati niti jednoznačno objašnjenje rezultata po kojima se skupina represivnih ispitanika ne razlikuje od ostalih skupina (nisko anksiozni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni) u točnosti dosjećanja vlastitog raspoloženja. To upućuje na potrebu daljnjih istraživanja ovog područja i kroz ovdje korištenu, ali i alternativnu operacionalizaciju konstrukta represije te s različitim emocionalnim podražajima.

LITERATURA

- Asendorpf, J.B., Scherer, K.R. (1983). The discrepant repressor: Differentiation between low anxiety, high anxiety and repression of anxiety by autonomic-facial-verbal patterns of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 1334-1346.
- Baumeister, R.F., Cairns, K. (1992). Repression and self-presentation: When audiences interfere with self-deceptive strategies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 851-862.
- Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet: Zagreb.
- Boden, J.M., Baumeister, R.F. (1997). Repressive coping: distraction using pleasant thoughts and memories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 45-62.
- Bolger, N. (1990). Coping as a personality process: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 525-537.
- Bonanno, G.A., Davis, P.J., Singer, J., Schwartz, G.E. (1991). The repressor personality and avoidant information processing: A dichotic listening study. *Journal of Research in Personality*, 25, 386-401.
- Brosschot, J.F., Janssen, E. (1998). Continuous monitoring of affective-autonomic response dissociation in repressors during negative emotional stimulation. *Personality and Individual Differences*, 25, 69-84.
- Byrne, D. (1964). Repression-sensitization as dimension of personality. U: B.A. Maher (Ur.), *Progress in experimental personality research*, (169-220). New York: Academic Press.
- Crowne, D.P., Marlowe, D.A. (1964). *The approval motive: Studies in evaluative dependence*. New York: Wiley.
- Cutler, S.E., Larsen, R.J., Bunce, S.C. (1996). Repressive coping style and the experience and recall of emotion - a naturalistic study of daily affect. *Journal of Personality*, 64, 379-405.
- Davis, P.J. (1987). Repression and inaccessibility of affective memories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 585-593.
- Davis, P.J. (1990). Repression and the inaccessibility of emotional memories. U: J.L. Singer (Ur.), *Repression and dissociation* (387-404). University of Chicago Press.
- Davis, P.J., Schwartz, G.E. (1987). Repression and the inaccessibility of affective memories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 155-162.
- Denollet, J. (1991). Negative affectivity and repressive coping: pervasive influence on self-reported mood, health, and coronary-prone behaviour. *Psychosomatic Medicine*, 53, 538-556.
- Egloff, B., Krohne, H.W. (1996). Repressive emotional discreteness after failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1318-1326.
- Erdelyi, M.H., Goldberg, B. (1979). Let's not

- sweep repression under the rug: Toward a cognitive psychology of repression. U: J.F. Kihlstrom, J.F. Evans (Ur.), *Functional disorders of memory*, (355-402). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gross, J.J. (1999). Emotion regulation: Past, present, future. *Cognition and Emotion*, 13, 551-573.
- Gudjonsson, G.H. (1981). Self-reported emotional disturbance and its relation to electrodermal reactivity, defensiveness and trait anxiety. *Personality and Individual Differences*, 2, 47-52.
- Haley, G.A. (1974). Eye movement responses of repressors and sensitizers to a stressful film. *Journal of Research in Personality*, 8, 88-94.
- Hansen, R.D., Hansen, C.H. (1988). Repression of emotionally tagged memories: The architecture of less complex emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 811-818.
- Hock, M., Krohne, H.W., Kaiser, J. (1996). Coping dispositions and the processing of ambiguous stimuli. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1052-1066.
- Holtgraves, T., Hall, R. (1995). Repressors: What do they repress and how do they repress it? *Journal of Research in Personality*, 29, 306-317.
- Kardum, I. (1993). Mjerenje i struktura raspoloženja. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 2, 63-80.
- Kardum, I. (1994). *Osobine ličnosti i intraindividualne promjene u raspoloženju*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Kardum, I., Bezinović, P. (1992). Metodološke i teorijske implikacije pri konstrukciji skale za mjerenje dimenzija emocionalnog doživljavanja. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 1, 43-52.
- Kardum, I., Tićac, K. (1994). Apsolutna i relativna točnost pri dosjećanju raspoloženja. *Godišnjak Odsjeka za psihologiju*, 3, 107-114.
- Kohlmann, C.W., Weidner, G., Messina, C.R. (1996). Avoidant coping style and verbal-cardiovascular response dissociation. *Psychology and Health*, 11, 371-384.
- Kreitler, S., Kreitler, H. (1990). Repression and the anxiety-defensiveness factor: Psychological correlates and manifestations. *Personality and Individual Differences*, 11, 559-570.
- Lorig, T.S., Singer, J.L., Bonanno, G.A., Davis, P., Schwartz, G.E. (1994). *Personality and EEG patterns during affective memory and thought suppression*. Manuscript submitted for publication.
- Martinac Dorčić, T. (2005). Odnos represivnoga stila suočavanja i pamćenja emocionalnog materijala različitog stupnja aktivacije i hedonskoga tona. *Društvena istraživanja*, 4-5, 827-852.
- Mendolia, M. (1999). Repressors appraisals of emotional stimuli in threatening and nonthreatening positive emotional contexts. *Journal of Research in Personality*, 33, 1-26.
- Mendolia, M., Moore, J., Tesser, A. (1996). Dispositional and situational determinants of repression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 856-867.
- Myers, L.B. (1996). The attributional style of repressive individuals. *The Journal of Social Psychology*, 136, 127-128.
- Myers, L.B., Brewin, C.R. (1994). Recall of early experience and the repressive coping style. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 288-292.
- Myers, L.B., Brewin, C.R. (1995). Repressive coping and the recall of emotional material. *Cognition and Emotion*, 9, 637-642.
- Myers, L.B., Brewin, C.R. (1996). Illusions of well-being and the repressive coping style. *British Journal of Social Psychology*, 35, 1-15.
- Myers, L.B., Brewin, C.R., Power, M.J. (1992). Repression and autobiographical memory. U: M.A. Conway, D.C. Rubin, H. Spinnler, W. Wagenaar (Ur.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (375-392). Dordrecht: Kluwer.
- Newman, L.S., Hedberg, D.A. (1999). Repressive coping and the inaccessibility of negative autobiographical memories: converging evidence. *Personality and Individual Differences*, 27, 45-53.
- Newton, T.L., Contrada, R.J. (1992). Repressive coping and verbal-autonomic response dissociation: The

- influence of social context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 159-167.
- Olson, J.M., Zanna, M.P. (1979). A new look at selective exposure. *Journal of Experimental Social Psychology*, 15, 1-15.
- Orbach, I., Mikulincer, M. (1996). Repressive coping style and the architecture of emotion-related memories: Is their relationship that simple? *British Journal of Social Psychology*, 35, 459-471.
- Parrott, W.G. (1993). Beyond hedonism: Motives for inhibiting good moods and for maintaining bad moods. U: D.M. Wegner, J.N. Pennebaker (Ur.), *Handbook of mental control*, (278-305). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Schimmack, U., Hartmann, K. (1997). Individual differences in the memory representation of emotional episodes: exploring the cognitive processes in repression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1064-1079.
- Taylor, J.A. (1953). A personality scale of manifest anxiety. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 48, 285-290.
- Thomas, D.L., Diener, E. (1990). Memory accuracy in the recall of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 291-297.
- Tićac-Daskijević, K. (1999). *Neki aspekti točnosti procjenjivanja prošlih emocionalnih stanja*. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Tomaka, J., Blascovich, J., Kelsey, R.M. (1992). Effects of self-deception, social desirability, and repressive coping on psychophysiological reactivity to stress. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 616-624.
- Tulving, E., Pearlstone, Z. (1966). Availability versus accessibility of information in memory for words. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 5, 381-391.
- Wegner, D.M. (1994). Ironic processes of mental control. *Psychological Review*, 101, 34-52.
- Weinberger, D.A., Schwartz, G.E., Davidson, R.J. (1979). Low-anxious, high-anxious and repressive coping styles: psychometric patterns and behavioral responses to stress. *Journal of Abnormal Psychology*, 88, 369-380.
- Weinberger, D.A. (1990). The construct validity of the repressive coping style. U: J.L. Singer (Ur.). *Repression and dissociation: Implications for personality theory, psychopathology and health*, (337-386). Chicago: University of Chicago Press.

The relationship between repressive coping, mood and recall of mood

Tamara Martinac Dorčić

University of Rijeka, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology

The purpose of this study was to examine differences between four groups of participants (repressive, low-anxious, high-anxious, defensive high-anxious) in usual mood, daily moods and in recall of mood.

Results were obtained on a sample of 105 undergraduate students at the Faculty of Philosophy, University of Rijeka. The Manifest Anxiety Scale and the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale were used for the classification concerning repressive coping style. Participants estimated his/her usual mood, daily mood and global mood for the period during which they did daily estimates.

The results suggest that repressive coping is related to more positive and less negative moods (dispositional and situational defined moods). Subjects with a repressive coping style do not differ from other groups of participants (low-anxious, high-anxious, defensive high-anxious) in the accuracy of mood recall.

These results suggest the need for more research in this field with the same and with alternative conceptualizations of the repressive coping style and with different emotional stimuli.

Key words: Repressive coping, mood, memory